

Eugenia Tatiana BUZEA (BULANCEA)
Școala doctorală de științe socio-umane
Universitatea „Dunărea de Jos” din Galați, România

REPERE TRAGICE ÎN PROZA SCURTĂ A LUI GIB I. MIHĂESCU. O COBORÂRE ORFICĂ ÎN ABISUL CONȘTIINȚEI

Organizat ca o dublă analiză a tendințelor moderniste reflectate în literatura română la începutul secolului al XX-lea, dar și ca perspectivă mitică, prezentul demers este un exercițiu recuperator al prozei scrise de Gib I. Mihăescu în perioada interbelică. Abisul conștiinței umane se profilează încă de la începutul activității sale creatoare, prin scrierile situate preponderent în aria tematică a războiului la care participase în calitate de combatant. Se devoalează astfel traumele pe care Marele Război le amprentase definitiv în matricea creatoare auctorială. Ulterior, va prevala tema *erosului* ca imperativ al ogîndirii în *celălalt*, atitudine care structurează palierele receptării evenimentelor, fantezia fiind condiție *sine qua non* de integrare a suferinței.

Cunoscut ca explorator al naturii obsesive umane, sub o transfigurare ficțională, scrierile sale acced adeseori în zona patologicului prin intensitatea trăirilor denumite generic *patimi*. Protagonistii din opera acestui scriitor, cu foarte puține excepții, poartă stigmatul neputinței de a se ridica la înălțimea idealului de salvator al iubitei. În acest mod se prospectează un mit al coborârii orfice în infernul existenței, cu toate „atuurile” necesare personajului în vederea urmăririi scopului propus.

În viziunea lui Gérard Genette, prin aplicarea metodei psihocritice enunțate de Charles Mauron în vederea conectării unei realități mitice la eul profund rezultat din rețeaua de metafore și simboluri textuale, se observă o recurență a coborârii orfice în abisul existenței personajelor. Genette afirmă că

„vede în creația artistică nu o expresie directă a inconștientului, ci un fel de autoanaliză implicită sau de regresie controlată către traumatismele originare și stadiile infantile, un examen de inconștiență în care eul orfic ar juca în mod poetic rolul de sinteză între conștiință și inconștient, îndeplinit altminteri de psihanalist. Această coborâre în infernul lăuntric este versiunea psihocritică a mitului lui Orfeu.” [Genette, 1978:61]

Scenariul și temele mitice ale recuperării iubitei Euridice, cu ajutorul cântecului din liră care împlânzește zeii tenebrelor, fac din Orfeu arhetipul Creatorului investit nu doar cu funcție mistică de întâlnire a divinităților și de înduplecare a lor, ci și cu rol terapeutic în triada scriitor-eros-sacrificiu. Despre o astfel de „coborâre” se poate vorbi și în cazul lui Gib I. Mihăescu:

„Dacă prin poezie înțelegem arta de a surprinde viața în cele mai intime trăsături ale ei, în punctul în care hotarele existenței se ating cu necunoscutul nemărginit, cu miracolul insondabil, atunci Gib I. Mihăescu este un mare poet, înainte de a fi un iscusit organizator epic.” [Chinez, 1935:503]

Ca orice incursiune în abis, coborârea orfică denunță proteismul personajelor și tendința acestora de adaptare la evenimentul dat. În scrierile autorului ancorate frecvent tematic într-o introiecție a războiului, prin actul rememorării cu scopul integrării traumei s-a observat că dinamismul evocator este rezultat din evenimentul trăit și din depășirea acestuia în imaginar prin corelarea gândirii simbolice, prin analogie și metaforă, cu imagini filtrate de procesul psihic, interactiv al personajelor nevoite să reconstruiască în conștiință evenimentul tragic, asimilabil pierderii iubitei.

În nuvele, orfismul eroului devine reductibil la arta supraviețuirii, printr-o structură simplă, netrucată a conștiinței, precum cea a soldatului Mocanu Ion (*Cei din urmă*), care experimentează angoasa rătăcirii de compania sa, împlinind ordinul de retragere din fața armatei germane. „Adormise sub un măcăciș” [Mihăescu, 2008:533] și fusese uitat acolo de camarazii săi, fapt decisiv în deschiderea căii de eliberare a principalelor traume refulate: urlatul încremenit pe chipul ungurului ucis la Boița și Ioana, femeia lui, rămasă acasă într-un sat aflat în zona conflagrației. Însă teroarea uciderii este surclasată de cea a posibilității ca Ioana să cadă pradă desfrânării cu inamicul.

Pe de altă parte, registrul ficțional al iubirii, inclusiv speța determinărilor erotice, configurează în genere obiecte ale dorinței încărcate negativ din punct de vedere afectiv nu doar prin proiectarea alienării la care conduce războiul, dar și din explorarea bănuielii ori neîncrederii, două fețe ale aceleiași demon interior. În primul volum de nuvele, *La Grandiflora* (1928), publicat ca urmare a selecției riguroase făcute de Gib I. Mihăescu însuși la aproape zece ani de la debut, patru dintre cele cinci nuvele sunt structurate pe insecuritatea protagoniștilor exhibată sub masca salvatorului iubitei. Sava Manaru, în prima nuvelă ce dă și numele volumului, este înșelat de soția sa cu cel mai bun prieten al familiei. Ceea ce începe ca o bănuială ia

forma vilegului, fapt care angrenează protagonistul într-o demonstrație de forță a culpei atavice feminine. Manaru își concepe răzbunarea și, deopotrivă, salvarea căsniciei (iubitei) prin demonizarea tuturor femeilor, ca urmașe ale Evei vulnerabile în fața înșelătorului. Este o temă predilectă în creația lui Gib I. Mihăescu, iar „armele” și raționamentul personajului își vor dovedi ineficiența. Înzestrat cu frumusețe și robustețe fizică, Manaru pornește o adevărată vânătoare printre femeile urbei, îndeosebi cele ale prietenilor martori indiscreți ai tragediei sale. Coborârea personajului în infernul patimilor se lovește de rezistența doamnei Moraru, fapt ce va infirma teoria sa, aruncându-l în vârtoarea disperării. O altă formă autarhică de manifestare a iubirii în cuplu este cea din nuvela *Frigul*, unde Mircea își salvează iubita din zbaterea în frig și sărăcie, dar o închide în colivia de aur a geloziei sale patologice, sub forma unui conac păzit de 40 de câini special antrenați pentru pază. Dinu, prietenul familiei, va ști să profite de metamorfoza infernului feminin, oferindu-i protagonistei libertatea sub forma aventurii extraconjugale. Se ajunge, în acest fel, la confirmarea în realitate a temerilor soțului incapabil să discearnă dincolo de scenariul proiectiv al exhibării voinței sale.

Povestirea *În goană* denunță fascinația tinerelor față de viața de noapte a orașului, ca formă de ieșire din sărăcie. Letiția se compune pe modelul *ego biforms*, ziua apare inocentă și supusă intransigenței paterne, iar noaptea se complăce în postura de amantă a unui bărbat însurat. Tatăl, birjar de noapte, care mimează moralitatea vorbind despre păcat și răzbunare divină, participă ipocrit la promiscuitatea urbei pentru câștig și va ispăși, ca „pedeapsă” prin ignoranță, vina de a contribui la această stare damnată, conducându-și propria fiică spre localul dezmățului, ascunsă între voalurile ținutei sale. Bătrânul Take nu doar că nu-și salvează fiica, dar o aruncă în infernul promiscuității, demonstrând o dublă măsură în privința compromisului. Nici nuvela *Întâmplarea* nu confirmă salvarea Fantoșei de către Mihai Glogovan, soțul ei. Hotărârea acestuia din urmă de a traversa pădurea Colibașului noaptea, știind că acolo se ascunsese o bandă de hoți, este cel puțin susceptibilă de patologia unei gelozii delirante prin care bărbatul își bănuiește soția că s-ar putea bucura de o atare aventură cu hoții. Mai mult, atunci când atacul se produce, Glogovan nu înțelege de ce Fantoșa nu și-a apărut *cinstea* cu prețul vieții. Bărbatul se îndreaptă orbește către scenariul verificării iubirii soției sale, incapabil să discearnă adevăratul infern către care îndreaptă, în realitate, docarul familiei.

Și cel de-al doilea volum, *Vedenia* (1929), postulează în câteva dintre nuvele caracterul orfic al coborârii protagoniștilor în subteranul ființei, însă acestora li se accentuează egotismul și evaziunea în imaginar. Nuvela eponimă selectează caracterul cazon al căpitanului Naicu dornic să-i administreze o *păcăleală* soției sale, Aurelia, cu mult mai tânără decât el și frumoasă. Tinerețea și frumusețea femeii sunt trăsături ce generează criza neîncrederii în cuplu a protagoniștilor pentru care *ea* este un trofeu necesar confirmării atitudinii virile în fața vieții. Naicu vrea să-și „vindece” soția de apetența pentru ședințele de spiritism și concepe o farsă tragică, trimițându-i o telegramă ce anunța decesul său, pentru ca imediat să vină acasă. În fond, și aici se manifestă același demon al geloziei, prin teama că soția sa ar putea fi atrasă de Anton, ordonanța rămasă pentru a îngriji gospodăria. Derularea ulterioară a evenimentelor reclamă tiparul tragediei antice: femeia leșină la aflarea veștii, ordonanța profită de vulnerabilitatea ei, iar căpitanul crede întemeiate suspiciunile, plănuiind să-i omoare pe cei doi. Eșafodajul acțiunii se prăbușește în infernul ființei lipsite de înțelegerea corectă a realității.

În alte două povestiri, înrudite din perspectivă patologică, *Între porțelanuri* și *Tabloul*, se conturează fascinația obsesivă a iubirii interzise sub chipul deformat (histrionic) al descărcării pulsionale. Atât Elena, soția infidelă din prima nuvelă, cât și Marius, individul obsedat de soția prietenului, pleacă de la premisa falsă privind afectivitatea în cuplu ca expresie a controlului și dorință de verificare a iubirii celui alt. Rezidă aici obsesia confirmării propriului statut, cale pe care eroii lui Gib I. Mihăescu o străbat cu mare ușurință. Ei au înscrisă în matricea ființei tendința spre exagerare, neîncrederea și plăcerea de a studia suferința de orice fel. Cele mai multe nuvele explorează zona imaginației eroilor și izolează forme ale deviațiilor comportamentale.

Și alte scrieri publicate în diferite periodice ale vremii afișează atitudinea protagonistului salvator al valorilor morale, însă, în umbra modelului tradiționalist, se dezvoltă fructul otrăvit al pasiunii. O astfel de fascinație o manifestă Panait Macarie care părăsește căminul conjugal pentru *femeia tânără*, sub privirile înmărmurite ale soției și copiilor (*Toamna*), un model de coborâre orfică cu rol recuperator al tinereții pierdute. De asemenea, conotat diferit apare și travaliul lui Emanoil Badea (*Piaza*), incapabil să distingă între afecțiunea și mila prietenilor față de Ionică, fratele său infirm. Neputința sa conduce către alienare, luând anticipat forma doliului. Autismul personajelor lui Gib I. Mihăescu extrage forme sublimite

ale devierii de la ideal. Procesul de reconstrucție a tragicului atinge tematic condiția umană confruntată prin boală cu iminența sentimentului morții proprii (Minunica, *Pisica*), precum și conștientizarea depășirii vârstei copilăriei și nașterea crizei eului incapabil să prospecteze universul autonom al adultului (*Ierni jilave*). Operatorii imagistici precum *oglinnda* sau *frigul*, atunci când transgresează formele autoanalitice, se angajează în gândirea iconică a eternului feminin tributară unui sistem logic autoreferențial în care eroul își concepe un traseu labirintic al destinului său de cuceritor.

Ulterior, în romanele sale, Gib I. Mihăescu va configura diferit rolul salvării celui alt, mai ales a iubitei pe care o va proiecta romantic, asemenea unei domnițe medievale. Femeia, însă, rămâne un mister indicibil protagoniștilor, de la făptura alcătuită din aluatul imaginației, până la iubita întrupată în forme concrete. Ea se lasă cucerită întotdeauna din motive diferite decât cele anticipate de personajul masculin. Astfel se profilează arhetipul cuceritorului, un Don Juan cu toate atributele tipului seducător, personalitate virilă recognoscibilă în majoritatea eroilor din romane, dar și în unele nuvele. Profilul acestuia se completează uneori cu trăsături narcisice de investire a libidoului față de sine, înaintea descoperirii celui alt, aspecte ce trădează plăcerea autoportretizării.

Încă din primele povestiri se remarcă note specifice discursului narativ auctorial, ce alcătuiau, în germene, trăsături și direcții ale operei viitoare. Treptat, viziunii realiste a etapei de început i se vor insera obsesii și fantasmе, concurând realitatea obiectivă. Existența unor modele livrești precum Don Quijote și Don Juan, evoluția personajelor în spațiul citadin, tendința liricizării frazei și sondarea în psihicul personajelor sunt doar câteva dintre argumentele care îndreptățesc afirmația că stilul acestui autor se apropie de obiectivele moderniste manifestate la începutul secolului al XX-lea în literatura română. Cercetarea postdecembristă a operei lui Gib I. Mihăescu accentuează perspectiva psihanalitică asupra eroilor, cu evidențierea unor tulburări comportamentale, stări de anxietate asociate cu obsesia controlului, temeri ce alternează cu excesul de încredere în forțele proprii, un evantai de emoții contrastante.

NOTE:

[1]. Gérard Genette, *Figuri*, Editura Univers, București, 1978, p. 61.

[2]. (Eugen Simion, coordonator), *Gib I. Mihăescu, Opere I (Nuvele și povestiri)*, ediție îngrijită, studiu introductiv, note, comentarii și variante de Alexandru

- Andriescu, Academia Română, Fundația Națională pentru Știință și Artă, București, 2008, p. 533.
- [3]. Ion Chinezu, „Gib. I. Mihăescu”, revista *Gând românesc*, anul III, nr. 10, octombrie 1935, p. 503 sqq.
- https://dspace.bcuculuj.ro/bitstream/123456789/6832/1/BCUCLUJ_FP_BALP73_1935_003_010.pdf.

BIBLIOGRAFIE:

- Antofi, Simona, *The exile literature of memoirs - debates, dilemmas, representative texts and their formative-educative effects*, în Odabasi, HF (edit.), 3RD WORLD CONFERENCE ON LEARNING, TEACHING AND EDUCATIONAL LEADERSHIP, Brussels, BELGIUM, 25-28 oct. 2013, *Procedia Social and Behavioral Sciences*, Volume 93, p. 29-34, DOI: 10.1016/j.sbspro.2013.09.147, Accession Number WOS:000342763100005.
- Balotă, Nicolae, 1970. *Labirint*, Editura Eminescu, București.
- Balotă, Nicolae, 1974. *De la Ion la Ioanide*, Editura Eminescu, București.
- Călinescu, George, 1941. *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, Fundația pentru literatură și artă, București.
- Cenac, Oana, *Manifestări ale creativității limbajului uman*, Casa Cărții de Știință, Cluj Napoca, Romania, 2014, ISBN 978-606-17-0623-5, p. 178-187, Accession Number: WOS: 000378446400018, IDS Number: BF0BG: https://apps.webofknowledge.com/Search.do?product=WOS&SID=T2dthUa4LBY98y5gyNI&search_mode=GeneralSearch&prID=d556ad3b-0edc-4579-8b72-c4f147a0ec8b
- Cenac, Oana (coautor), *Cronologia vieții literare românești. Perioada postbelică, vol. XXIV A, 1978*, Coordonare generală și prefață - Acad. Eugen Simion; Coordonator redacțional al ediției - Lucian Chisu, Editura Muzeul Național al Literaturii Române (recunoscuta B în cotație CNCS - Cod CNCS PN - II - ACRED - ED - 2012 - 0374, București, 2020, ISBN 978-973-167-040-9.
- Cenac, Oana (coautor), *Cronologia vieții literare românești. Perioada postbelică, vol. XXIV B, 1978*, Coordonare generală și prefață - Acad. Eugen Simion; Coordonator redacțional al ediției - Lucian Chisu, Editura Muzeul Național al Literaturii Române (recunoscuta B în cotație CNCS - Cod CNCS PN - II - ACRED - ED - 2012 - 0374, București, 2020, ISBN 978-973-167-040-9.
- Doron, Roland, Parot Françoise (coord.), 2006. *Dictionar de psihologie*, Editura Humanitas, București.
- Ifrim, Nicoleta, *Perspectives on Identity in the Romanian Post-totalitarian Critique: Adrian Marino and His Pro-European "Third Discourse"*, în revista indexată ISI

(Art and Humanities Citation Index) *Romance Studies*, Vol. 31 No. 1/ 2013, pp. 26-40, DOI 10.1179/0263990412Z.000000000033 – Print ISSN: 0263-9904, Online ISSN: 1745-8153, articol vizibil la adresa <http://www.ingentaconnect.com/content/maney/ros/2013/00000031/0000001;jsessionid=1p9radl66oq1s.alice> Accesion Number: WOS – 000316026000003.

Papadima, Ovidiu, *Gib I. Mihăescu sau arta ca formă a energiei*, revista *Gândirea*, 1935, nr. 10 – https://dspace.bcuculuj.ro/bitstream/123456789/7023/1/BCUCLUJ_FP_279479_1935_014_010.pdf

Protopopescu, Alexandru, 1978. *Romanul psihologic românesc*, Editura Eminescu, București.

TRAGIC HIGHLIGHTS IN GIB I. MIHĂESCU'S SHORT PROSE. AN ORPHIC DESCENT INTO THE ABYSS OF CONSCIOUSNESS

Abstract: In the interwar literary environment, Gib I. Mihăescu's writing, introspective and problematizing as it was, juggles with original autofictional strategies, by inserting the elements of biography into the fictional confessional writing doubled by self-irony. Under the fascination of self-disinhibition, the protagonists always remain anchored in their strategy of winning the feminine ideal over, hence their great disappointment.

Keywords: *interwar literature, themes, obsessive motifs, characters, particularities of construction, Orphic.*